

מראי מקומות- בבא קמא צ"א

שלא לענות דינו (וכמו שאין דנין בע"ש, וכו'), דלזה לא סגי בהא ובערת הרע מקרבך, ולזה פי' דמשום ואהבת לרעך כמוך הוא.

(ג) **אי ברח, כי לא דנוהו דיני נפשות, היכי דיינינא- כ' החזון איש (י"ד, ב'), דע"כ עיקר קו' הגמ' הוא מחמת דיני נפשות, דאי משום דיני ממ' ונות, הרי אף אי ברח שפיר מקבלים עדים שלא בפני בע"ד, ורק דאי הוי משני הכי, מ"מ הי' פריך מדיני נפשות, דאין מקבלים עדות השור אלא בפני בעליו, וע"ש עוד מש"כ בזה. וע"ע בחי' הראב"ד מש"כ בזה.**

(ד) **סוף סוף מהיכא משתלם מרידיא- פרש"י דמיירי כגון שאין לו למזיק נכסים אחרים מלבד השור. אולם ע' בשטמ"ק שכ' בשם הרמ"ה דהיכא שאין המזיק לפנינו אין גובין אלא מרידיא משום דשור נפיק לבי דינא לפנינו, אבל שלא בפני המזיק אין גובין משאר נכסיו.**

(ה) **אבל לנזקין כל דהו, או דלמא לא שנא- פרש"י, דזמנין דאתזיק בכל דהו. אולם ע' בחי' הר"י מלוניל דכ' לפרש הצד דאין אומדין לניזקין, די"ל דמה דאומדין למיתה, היינו משום דאיכא נטילת נשמה, והתורה אמרה ושפטו העדה והצילו העדה, וכיון דצריכין לחזור אחר זכותו, משו"ה מעיינין בי' לראות אולי שלא הי' כדי להמית. אבל בנזקין, י"ל דמחייבין אותו בכל דהו, אע"פ שהנזק יותר משהי' ראוי לינזק באבן קטנה כזו.**

(ו) **ת"ש מה בור שיש בו כדי להמית וכו', אלמא לנזקין כל דהו וכו'- ע' בבאר יצחק (אה"ע י"ח, ענף ב', ד"ה ועוד רא"י), שהעיר דאם אמרי' דמה שהתורה מחייב על מיתת שור בבור י' הוא משום גזה"כ, ולא משום דאמדי' לומר דע"פ רוב מת שור בבור י', א"כ מהו הראי' מהא דמחייבין על היזק השור בבור כל דהו, שאני בור דאי"צ אומד למיתת השור, וא"כ אולי ה"ה להיזק השור. אע"כ, מה דאמרי' דשור מת בבור י', היינו משום**

(א) **והא כיון דגמר דינא לקטלא לא משהינן לי' לאומדנא דבי דינא- העיר הים של שלמה (ל"ז), מה צריכים ב"ד לאמוד לענין נזיקין, הרי כבר אמדוהו למיתה, והעדים מעידים שזה השור שהמית הוא השור שהזיק. וביאר דמ"מ צריכה אומדנא, דבתחלה הב"ד אמדוהו למיתה לפי הגדת העדים כמה פעמים שנגחו, או באיזה ענין נגחו, בקרניו או בגופו, או לאיזה מקום, למוחו או ללבו, ועכשיו צריכה לדון באיזה סבה שהי' ראוי להיזק זו, דלמא דחף או בעט בהשור, ואין בו כי להזיק, או אפי' נגח בקרן ולא רץ השור בכח, ויכול להיות שלא הי' ראוי להיזק זה, או על איזה מקום נגחו, וכו'.**

(ב) **ולא מענינן לדיני- פי' הראב"ד, דכמיתת בעלים כך מיתת השור. והק' הדבר אברהם (ב', ל"ד, ב'), הא ביאר היד רמ"ה בסנהדרין (ל"ה) דטעם דאין מענין דינו של אדם הוא משום ואהבת לרעך כמוך, וזה ודאי לא שייך בשור, ואטו בעינן גם בשור בית הסקילה גבוה ב' קומות משום ברור לו מיתה יפה מצד ואהבת לרעך כמוך. ואין לדחוק ולומר דמ"מ כיון דבבעלים אין מענין את הדין לאיזה טעם שיהי', ה"נ אין מענין דין השור מגזה"כ דכמיתת בעלים כך מיתת השור, ואע"פ דלא שייך הטעם אצל השור, דהא אי"ז דין מדיני מיתה, אלא מצוה כללית של ואהבת לרעך כמוך, ונמצא מקום כאן לענין עינוי הדין, אבל אין דין מדיני מיתה הוא. ועוד, דלגבי בעלים גופייהו יהי' מותר לענות דינם אם אין להם צער מזה, וא"כ ה"ה שצריך להיות מותר לעשות כן לשור, דאין לו צער מזה. ולכן פי' שיש עוד טעם לאיסור עינוי הדין, והוא משום ובערת הרע מקרבך, דצריכין לבער הרע בהקדם אפשרי, ואם אינו הרגו מיד, נמצא דהרע אינו מתבער מן העולם (וכן הביא מר' אליהו ברוך קמאי לפרש הא דעינוי הדין) [ואולם לכאן מדברי הראב"ד כאן לא משמע כן, שהרי פי' עינוי הדין דסוגיין משום דכמיתת בעלים כך מיתת השור, ולפי הדב"א אי"צ לזה, שהרי מדין ובערת הרע מקרבך יש ענין שלא לענות דין השור גופי', ואי"צ לדמות מיתת השור למיתת הבעלים]. ומזה שצריך הרמ"ה לטעם דואהבת לרעך כמוך, היינו כדי לפרש למה דוחין הגמר דין כדי**

כמבואר ברמב"ם (רוצח ב', ב'), ונפק"מ דאם שיבר כלים בשעת מעשה חייב (אולם ע' באגרות משה [חו"מ א', סי' ק"ד] שכ' דגם להרוג עצמו יש איסור לא תרצח, ומשמע דכוונתו דוקא ללא תרצח, שהרי מכח זה כ' שאין חילוק בין חשש הריגת עצמו לחשש הריגת אחרים, וצ"ע). עוד כ' דנראה דבן נח אינו מוזהר בזה, כיון דלא נשנית בסיני, וא"כ לישראל נאמרה ולא לבני נח.

(ב) **כי הא דר' יוחנן קרי למאני מכבודותא- פי' התורת חיים, הבגדים מכבדין אותן, וכבודו תלוי בבגדיו, אלמא חשיב ל' בגדיו מגופו, דמי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול** [וק"ק, הרי הגמ' מחלק בין בגדיו לגופו באו"א, דבגדים פסידא דלא הדר הוא, וצ"ע].

(ג) **אלא האי תנא הוא, דתניא וכו'- לדינא, ע' ביים של שלמה (נ"ט) שהביא שהטור (חו"מ ת"כ, כ"א) פסק בשם הרמ"ה דמותר לאדם לחבול בעצמו, אולם כ' היש"ש דזהו דואי רק לצורך, אבל שלא לצורך אסור לכ"ע להזיק שום דבר משום בל תשחית. אולם היש"ש כ' דנראה דלהלכה קיי"ל דאסור לחבול בעצמו, דהא כן הוא במתני', ומתני' העיקר הוא כלפי הבריייתא, וכ' דכן הרי"ף והרא"ש לא הביאו אלא המשנה. וכן הרמב"ם (חובל ה', א') פסק דאסור לאדם לחבול בעצמו. ונמצא דזהו אפי' לצורך, שהרי שלא לצורך אסור לכ"ע, וכו"ל. וע' באגרות משה (חו"מ א', ק"ג) שהעיר דכיון דהתנא דס"ל דאסור לחבול בעצמו היינו ר"א הקפר, א"כ לכאו' זהו רק שלא לצורך, שהרי מי שרוצה למנוע עצמו מיין בשביל הרוחת ממון וכדו', וא"כ איך מחמירין בחבלה עצמו טפי מזה, מהכ"ת. וכ' שצ"ל דכיון שהאיסור במניעת יין וכדו' הוא הצער, א"כ אם עושה כן בשביל איזה הרוחה, הרי שוב אינו מצטער כלל במה שמונע עצמו מן היין, דאדרבה, אם ישתה ולא ירויח, יהי' צער טפי מזה שישתה, דהא כל הצער של מניעת היין הוא כיון שמתאוה לה, והרי הוא מתאוה טפי להרוחת הממון. אבל בחובל עצמו, שהוא צער ממש, אז אם רוצה להרויח ע"י החבלה, אין הביאור שאין לו צער ע"י החבלה, אלא דכדאי לו הצער כדי להרויח, וזה אסור למאי דקיי"ל דאסור לחבול בעצמו (וע"ש מש"כ לענין**

דאמרי' דודאי מת מחמת הבור, וע"ש נפק"מ לענין דנפולה הו"ל בחזקת טריפה ודאית.

(ז) **דאיבעית נפשי'- כ' בשטמ"ק בשם הרמ"ה, דהיינו שהי' יכול להרכין ראשו לצד אחר ולא הרכין. אבל ודאי אם לא הי' יכול להרכין ראשו לצד אחר ולהציל עצמו מן ההיזק, ודאי גירי של המזיק אהנו בי' וחייב. והוסיף דכל זה היכא דעושה מעשה בגרמא, אבל היכא דעושה מעשה בגופי', אז אפי' אם הי' יכול להציל עצמו ולא הציל, המזיק חייב.**

(ח) **ביישו בדברים פטור מכלום- כ' הרא"ש (ט"ו) דטעמא דמילתא הוא משום דכתי' והחזיקה במבושיו, דמשמע דלא חייבה תורה אלא על בושת גופו, אבל בושת דברים או רקק על בגדו פטור. אולם הוסיף בשם ר' שרירא גאון דאף על בושת דברים מנדין אותו עד שיפייסנו כראוי לפי כבודו, "ומסתברא דיותר בשת בדברים מבשת של חבלה, דאין דבר גדול כלשון הרע ודבה שאדם מוציא על חבריו".**

(ט) **אין נותנין זמן לחבלות- כ' בספר התרומות (שער ג', חלק א', אות ב') דלענין הלואות נותן זמן, ואע"ג דכאן משמע דרק לדברים שלא מחסרי' ממונא יהבינן זמן, וכבושת, אבל בחבלות אין נותנין זמן, יש לחלק בין הלואות ובין חבלות, דבחובל הרי הוא הזיקו בידים, וא"כ קנסינן ל' היכא דחסרי' ממונא, ולא יהבינן ל' זמן, אבל הלואה, דמדעת' דנפשי' אוזפי', מסתמא על דעת כן נכנס [ולכאו' ב' סברות הם, וצ"ע], ונותנין לו זמן.**

(י) **צללת במים אדירים- פי' השטמ"ק בשם הגאון, דעל שם עצה הוא דקאמר ל' הכי, כעין מים עמוקים עצה בלב איש, אבל העלית חרס בידך וכו'. וע' בתוס' בב"מ (יז: ד"ה א') דמשמע דהכוונה הוא דהא יש חרסים בקרקעית הים, ופעמים יש מרגליות תחתיהן, וע"ז אמר דצללת במים אדירים, ולא עלתה בידך אלא חרס.**

(יא) **ודלמא קטלא שאני- ע' במנחת חינוך (ל"ד, ח') שכ' דמאבד עצמו לדעת אינו בכלל לאו דלא תרצח, רק חייב מיתה בידי שמים,**

כאילו עשאו, ונמצא דלא מידי חסרי'. ותי' דחילוק יש בין מי שעושה המצוה בפועל למי שרק רוצה לעשות המצוה, דהיינו דמי שעושה בפועל עושהו בשמחה, שזכה לעשות מצות ד'. אבל מי שנאנס ואינו יכול לעשותו, הרי הוא נצטער על מה שלא הי' יכול לעשות המצוה. וא"כ, הרי חייבו חז"ל לשלם לו בשביל הצער שיש לו ע"מ שאינו

יכול לקיים המצוה [אולם לשון רש"י בחולין שם הוא דצריך לשלם לו מפני שהפסידו שכר, ולדבריו עדיין צ"ע ק' החת"ס. ועוד, הרי לפי החת"ס ק' מש"כ האור זרוע הנ"ל דהמקור הוא ממה שאליעזר נתן לרבקה, דלכאור' אי"ז ענין בכלל להא דידן, דשם לא הי' שום צער, שהרי לא נטל ממנה הזכות ברכה, רק שהיא גרמה שהוא יברך, וצ"ע]. ולכאור' יהי' עוד נפק"מ בזה, במה

שנח' הט"ז (יו"ד כ"ח, ח') והדברי חמודות בפרק ו' דחולין (אות כה), בענין מי שמונע חבירו מעשיית מצוה, אבל הוא עצמו לא עשאו, דהט"ז ס"ל דאינו חייב י' זהובים, דהחיוב הוא בעד הנאת המצוה שנהנה העושה ע"י הפסד חבירו, והדברי חמודות ס"ל דהחיוב הוא משום דמנע ממנו המצוה, ולפי החת"ס, ודאי החיוב הוא משום שמנע, לפי עי"ז גרם לו צער, ולא משום שהוא עושה המצוה.

(ט) **לא שכיב שיבחת ברי אלא דקץ תאינתא בלא זמנה**- הק' בשאלת יעב"ץ (א', ע"ו), הא משמע דשיבחת הי' חסיד גדול, וא"כ איך באמת קץ תאנה בלא זמנה, הרי איסור דאורייתא הוא. וכ' דאף דמדינא מותר לקצוץ תאנה במקום צורך, אם הי' מעולה בדמים וכו', מ"מ מדת חסידות הוא שלא לעשות כן, אלא לקוצצה בזמנה, ולכן מת קודם זמנו מדה כנגד מדה.

(כ) **ואם הי' מעולה בדמים מותר- כ' הרא"ש** (סוף סי' ט"ו) דה"ה אם הי' צריך מקומו דמותר.

הקזת דם כדי להרויח, ולבסוף מתיר, ע"ש טעמו).

(יד) **אתה אמרת לי לקוצצו, פטור- הק' הרשב"א**, היכי דמי, אי דליכא עדים דקצץ, פשיטא דפטור, דהא נאמן במגו דאי בעי אמר לא קצצתי. ואי דאיכא עדים דקצצו, אמאי פטור. והביא מבעל המאור דבאמת מיירי דליכא עדים, והו"א שיהי' חשיב מגו במקום עדים, קמ"ל. אולם ע' בשטמ"ק בשם הרמ"ה דבאמת מיירי דאיכא עדים, דאי טעין אתה אמרת לי לקוצצו פטור, כיון דהאילן עומד לקציצה.

(טו) **בשור העומד להריגה- פרש"י**, שור שהמית. וכ' הים של שלמה (ס') דמיירי בזמן הזה, דאל"כ הרי אסור להורגו, וצריך לדונו בכ"ג ולסוקלו. והוסיף דכיון דע"כ מיירי בזמן הזה, וע"כ משום הדין לא תשים דמים בביתך הוא, א"כ אי"צ לומר דהמית, רק אם הוא נגחן ומועד להזיק הבריות אסור להשהותו, וכ' שכן פי' הרמב"ם והרא"ש.

(טז) **וחייבו ר"ג ליתן לו י' זהובים- כ' התורת חיים**, דאי' באור זרוע דשיעור זה נלמד מאליעזר עבד אברהם, דנתן לרבקה שני צמידים על ידיה, וכת' דהי' עשרה זהב משקלם. ולמה הזכיר הפסוק משקלם, אלא להודיענו דכיון שרבקה גרמה לאליעזר לברך ד', א"כ מיד נתן לה שכרה, דהיינו העשרה זהובים של הברכה. אולם הים של שלמה (ס') כ' ששיעור י' זהובים הוא סוד הגנוז.

(יז) **וחייבו ר"ג ליתן לו י' זהובים- ע' בחי' הר"י** מלוניל דכנראה הי' מסופק אם דין זה הוא בתורת קנס, או תקנה כדי שיהיו מצוות חביבות על בעליהן. וכ' דנפק"מ הוא אם מודה אם יהי' חייב או לא. אולם ע' בים של שלמה (ס') דכ' דלאו קנסא הוא, שהרי גברא למצוה קא מכויץ, אלא דינו הכי הוא.

(יח) **וחייבו ר"ג ליתן לו י' זהובים- הק' החת"ס** סופר (חולין פז.), מה שייך ליתן לו שכר ע"ז, הרי מי יכול לשער שכר מצוה בהאי עלמא. ועוד, מה הפסיד לו בכלל, הלא חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאו, מעלה עליו הכתוב